

kinodvorana
Žiga Brdnik

Leteči cirkus kina Udarnik

ali kako od znotraj izgleda boj za ohranitev zadnje mariborske mestne kinodvorane

Konec leta 2009 smo zmrzovali v kinih Partizan in Udarnik na Festivalu Dokma. Ekipa festivala je predstavila intrigantno idejo o obuditvi obeh dvoran, ki sta razen redkih priložnosti popolnoma zamrli in počasi propadali. Iskali so somišljenike in kot firbčna zelena novinarja ter člana mlade ekipe ustvarjalnih zanesenjakov v Društvu hedonističnih kreativcev sva z Žanom povabila brez obotavljanja pograbila. Nadlegovala sva programsko vodjo festivala, ki si je izprosil teden dni za počitek. Ker njen telefon še nekaj časa po tem tednu ni ponudil drugega kot zvonjenje, se je medtem nاپletla že vzporedna zgodba, ki je hitro preseгла začetne idejne okvire. Društvo za razvoj filmske kulture je namreč prav tako opozarjalo na izumiranje kinodvoran, njegovi člani in kolegi iz drugih društev pa so tudi sicer sodelovali pri Dokmi in številnih drugih kulturnih prireditvah v mestu. Sledil je klic njenemu predsedniku, ki je navdušeno sprejel osnovni impulz ter hitro navrgel nekaj potencialnih soborcev.

Po dolgem času znova berem njegov mail z 28. novembra 2009: »Ideja je enostavna. Povezati nekaj angažiranih

posameznikov/društev iz Maribora, se povezati, ustvariti iniciativo, pozivati in opozarjati Mariborsko občino, apelirati na medije, lobirati pri DSU za čim nižjo ceno najema in delati program. Kontinuiran, zaokrožen, v sodelovanju. Kino-projekcije, Koncerte, Performanse, Razstave, Predavanja. Ali vse naenkrat. Začetek bo težek. Zadeva pa se lahko hitro začne odvijati v pravo smer.« Vedeli smo torej, kaj nas čaka, a ta »hitro« se je pokazal kot največja in najbolj naivna iluzija. Sploh z današnje perspektive, ko se zdi, da kufkovo birokratskega vozla, na katerem se lomi usoda zadnje mariborske kinodvorane, nikakor ni mogoče razvozlati, marsikdo pa bi teh pet let najraje pozabil in vse skupaj vrnil v prvotno stanje. Prvotno stanje?

Kulturni udarniki

Ekipa, ki se je izoblikovala iz pestre bere največjih zagretežev, je vsaj na začetku vzela ime Udarnik zares. Kaj je v prejšnjem sistemu pomenil ta izraz? Nadpovprečno pridnega, požrtvovalnega delavca, predvsem rekordno učinkovite rudarje. Takšen je bil na primer Alija Sirotanović v Bosni

in Hercegovini. In res smo se počutili kot rudarji, ko smo prvič dobili v roke ključ Šubičeve dvorane, ki je samevala že tri leta, in se podali v zatohli mrak.

Predprostoru je vladala čudna, improvizirano zbita in sestavljena škatlasta konstrukcija, kjer so nekoč prodajali vstopnice. Prvi koraki naprej so bili pogumni, a oprezni, čakajoč kakšno filmsko prikazen, ki bo na koncu hodnika skočila iz teme. Tik, tik, tik je kapljalo po razžrti preprogi, na lesena tla pod njo in po kovinski konstrukciji pod zaodrjem. Skozi leseno loputo in lestev so se s težavo prebijali žarki in rezali gost zrak. Voda je ustvarila tisoče vzorcev na razpadajočih stenah, plezalke so prodirale skozi špranjo, pod nogami je bilo očitno nekaj gnilega. Kot v kakšni neoneirovski vzporedni filmski dimenziji. Težka vlaga se je zažrla tudi v dvorano. Ko je svetloba prodrla med prelepe stole, potopljene v temo, si skoraj lahko slišal njihov hvaležni šepet. Spodnji del vrat je preperel in razžrt od nalivov zadnjih let popuščal pod silo vode, ki mu jo je pošiljal zarjaveli žleb v kotu zunanjega stopnišča. Odtok je, poln vsakovrstne navlake, namreč že zdavnaj omagal. Pisarne je prekrivala

ogljeno črna plast, zunaj pa so kar naprej brenčale Mc'Donaldsove prezračevalne naprave. Na srečo jo projekcijska soba ni tako hudo skupila, pol stoletja stari, a še vedno preprosto lepi Iskrini projektorji so s pomočjo legendarnega kinooperaterja Frančka, ki smo ga uspeli znova aktivirati, stekli kot ure. Kot luč po teminah pozabljene dvorane nam je svetila zaprašena knjiga vtisov z zapisi, kot je ta: »Prosimo, ohranite to dobro staro dvorano za dobre filme – v Koloseumu je mrz (od vsega)!«

Udarnik se prebujata

Udarniško delo se je začelo spomladi 2010. Na čistilnih akcijah se je menjavalo nekaj deset kulturnih udarnikov. Vsak je poprijel za metlo, lopato, rokavice, sesalec, špohtl, čopič. Do prvega udarniškega tedna Udarnik se prebujata, ko je vsako društvo s svojega področja od 24. do 30. maja prispevalo program, sestanki pa so se izkristalizirali v prvi osnutek multikulturnega, civilno-umetniškega centra. Nataša je za prvo razstavo portretirala pokovko in jo iz rok obiskovalcev prestavila na steno. **Skriti zaliv** (The Cove, 2019, Louie Psihoyos) je krvavo oživil udarniško platno, še prej pa je s solzami in ganljivim govorom udarniško petletko pognala nekdanja biljeterka Marija.

Prva premiera je v nadaljevanju postala redni art kino program, ki je od letnega kina avgusta 2010 do lanskega leta v mesto prinesel več kot 1500 projekcij aktualne svetovne in slovenske filmske produkcije, ob tem pa še kopico filmskih festivalov, gostovanja ambasad, subkulturne premiere, pogovore s

filmskimi ustvarjalci, filmske in video serije ... Projekcija kulturnega **Outsiderja** (1997, Andrej Košak), ki je bila izvedena v navezavi z *Dnevi Slovenske kinoteke v Mariboru*, je prerasla v *Ambasado kinoteko*, ki je do leta 2014 pokazala retrospektivo japonskega filma, zaklade ameriške kinematografije (oboje preneseno na program Slovenske kinoteke), Kubricka, Fellinija, Karpa Godino, zlate palme ... Raper Emkej, ki je takrat šele dobival ime na sceni, se je brez rezerve vrgel v špil, dve leti kasneje pa je z več kot 300 obiskovalci že napolnil dvorano. Glasbeno dogajanje se je medtem selilo iz predprostora v dvorano, na kavarniški vrt, v lokal, kjer je filmski *Cafe* zamenjal nekdanjo beznico, in na hodnik. *House Culture* je iz enega večera prerasel v oder *Festivala Lent*. Kritična masa s kolesarji je metastazirala v pogovore z aktivisti zagrebške filozofske fakultete, Srdo Popovićem, Hördurjem Torfasonom, razstavo vstajniških nalogov in dražbo za njihovo pokritje. *Slon po Animateki* in delavnica optičnih igrač sta zrasla v knjižico izobraževalnih vsebin, redne otroške projekcije, sodelovanja s šolami, festivala *Animateka v Mariboru* in *Mali Slon* ter partnerstvo v nacionalnem filmsko-vzgojnem programu. Zanimanje za kino in udarniška energija pa sta se medtem razširila še zunaj dvorane in mesta: v letnih kinih v Vetrinjskem dvoru, na *Letni oder* v Rušah in hrib Piramido, v Pesnico in še kam.

Udarnik 2010–2015

Število artkino projekcij: 1535
 Število kinotečnih projekcij: 83
 Število slovenskih filmov: 164
 Število dokumentarcev: 204
 Število otroških projekcij: 169
 Število gostovanj festivalov: 200
 Število izobraževalnih dogodkov: 94
 Število glasbenih dogodkov: 172
 Število razstav: 7
 Skupno število gledalcev na filmskih projekcijah (2011–2014): 47.250
 Skupna višina javnih sredstev (MzK + EPK 2012 + MOM + FC): 253.368EUR*

* Za primerjavo: ljubljanski Kinodvor, ki ima sicer neprimerljivo več programskih vsebin in bolj strukturiran program, prejme s strani Mestne občine Ljubljana neposredno na letni ravni okoli 480.000 EUR.

Kino brez filma

»And now for something completely different,« bi rekli montypythonovci. Vzporedno je namreč neprestano potekal in kljub zgornjim dosežkom še poteka boj za priznanje dela zavoda in posledično za nujno izboljšanje pogojev njegovega delovanja. To priznanje je sicer prišlo z najvišje uradne ravni marca 2013, ko je zavod pridobil status zavoda v javnem interesu in s tem tudi pravno podlago za uporabo javne kulturne infrastrukture ter kritje osnovnih stroškov obratovanja. A mariborski Urad za kulturo in mladino je obrnil ploščo in od nasvetov, da naj si zagotovimo ta status, prešel k dvomom, ali ima tak nacionalni status veljavo tudi na lokalni ravni. Sredstev za kritje obratovalnih in vzdrževalnih stroškov ni, sredstva, pridobljena na razpisih, so še naprej prihajala konec leta, od EPK pa je za trajnostne projekte, med katere je bil izbran tudi Udarnik, ostal le enkratni finančni obliž.

Tako smo od konca leta 2013, ko se je Udarnik vzpostavil kot celovit kulturi in kinu namenjen prostor, za kar je bil po zamisli arhitekta Vladimirja Šubica leta 1935 tudi zgrajen, letno plačevali več kot 50.000 evrov osnovnih obratovalnih stroškov: najemnin, ogrevanja, vode, elektrike, odvoza smeti. Najemnine so posebna zgodba. Ker so Mariborski kinematografi razprodali zrak med stebri v atriju, so v njem zrasli štirje ločeni prostori zasebnih lastnikov. Dvorano od vrat v predprostor naprej so pod lastništvo vpisali pri Družbi za svetovanje in upravljanje, d.o.o. (D.S.U.), ki zdaj postaja del Slovenskega državnega holdinga, ker je mariborska občina pred leti ni želela vpisati kot svojo lastnino. Zato od leta 2010 velik del javnih programskih sredstev zavod v javnem interesu še vedno plačuje nazaj v javno-finančno malho za najem arhitekturne dediščine mesta v lasti javnega podjetja. Razlaga, zakaj naj kino Udarnik ne bi bil javna kulturna infrastruktura, s čimer bi bili upravičeni do njegove uporabe brez najemnine, se glasi nekako takole: dvorana ni v 100-odstotni lasti države, ampak v 100-odstotni lasti podjetja, ki je v 100-odstotni lasti države. Dodatni obrat zgodba dobi, ko pride do težav pri zagotavljanju primernosti najetih prostorov s strani lastnika, torej

Statistika obiskanosti kinoprojekcij kina Udarnik 2011 – 2014

	Št. gledalcev	Št. projekcij	Povprečni obisk	Dodatno
2011	10.800	320	34 na projekcijo	
2012	18.350 (tretji v Sloveniji)	335 (222 artkino)	55 na projekcijo	59 povprečno na artkino projekcijo
2013	12.100	358	34 na projekcijo	
2014	6000	323	19 na projekcijo	
skupaj	47.250	1336	35 na projekcijo	

Financiranje Zavoda Udarnik iz javnih sredstev 2010 – 2014

	MOM	EPK	MK	FC	SKUPAJ
2010	2200 (nov 2010)	26.000 (dec 10)			28.200
2011	20.000 (feb 2012)	42.180 (sep 11 – jan 12)		5100 (dec)	67.280
2012	20.000 (dec 2012)	66.424 (apr 12 – apr 13)			86.424
2013	28.641 (dec 2013)	9.000 (avg 2013, ND*)	8700 (okt – dec)		46.341
2014	24.287 (jul, 60% - dec)				24.287
skupaj	96.240	143.598	8700	5100	253.638

VIR: Supervisor, <http://supervisor.kpk-rs.si/podj/54909236/>

*Javni zavod Narodni dom Maribor je razdeljeval sredstva za trajnostne projekte EPK 2012.

D.S.U. Ker so vsa javna sredstva prihajala z zamudo, večinoma enoletno, in ker so se od leta 2012 neprestano razpolavljala (kot prikazuje priložena tabela financiranja Zavoda Udarnik), je zavod posledično zamujal tudi s plačili:

- najemnin, zaradi česar D.S.U. ni želel vlagati v nujno vzdrževanje stavbe (na primer v nujno obnovo toaletnih prostorov, katerih neurejenost so večkrat očitali prav udarniški ekipi) in se na novo pogajati o najemu;
- stroškov, zaradi česar so mariborski filmski ljubitelji nekajkrat obsedeli na mrzlem;
- ustvarjalcev in distributerjev, zaradi česar so se poslabšali poslovni odnosi in plodna sodelovanja, prišlo pa je tudi do izgube številnih kakovostnih partnerjev.

Na absurdnost nastale situacije so bili opozorjeni uradniki, občinarji, EPK-jevci, ministri in župani. A do danes, ko se je občina končno začela dogovarjati za prenos lastništva z ministrstvom, pod katerega dvorana zdaj spada, se ni premaknilo nič. Ker lastništvo kot nujni pogoj za infrastrukturna sredstva in vlaganja ni urejeno, in ker občina ni pokazala zanimanja, da bi za to poskrbela sama, sta kino Udarnik in s tem Maribor ostala brez digitalizacije in zaradi tega tudi brez rednega art kino programa ter kinotečnih projekcij. Ironično se je to zgodilo po najbolj obiskani projekciji *Ambasade Kinoteke*,

na vrhuncu uspešne retrospektive dobitnikov zlatih palm, ko se je konec oktobra 2014 na **Šundu** (Pulp Fiction, 1994, Quentin Tarantino) zbralo več kot 100 gledalcev.

Blažena nevednost

Znova je goli John Cleese, le z metuljčkom na sebi, pritisnil na klavir, se prismojeno nasmejal in rekel: »And now for something completely different.«

Medtem je namreč sredi leta 2012 uradnik, ki je sprejemal naše prijave, katerega filme smo vrteli v kinu in ki smo ga celo povabili v svet zavoda, seveda v dobri veri začel sanjati o »mini« mestnem kinu v nekdanjem lutkovnem gledališču, kjer – glej ga zlomka – ni niti platna, niti projekcijske sobe, niti opreme, kaj šele ekipe, ki bi delala program. Maribor potrebuje kino s članstvom v Art kino mreži in Europa Cinemas, s filmsko-vzgojnim programom, kinotečnimi retrospektivami in pogovori o filmu, je globokoumno razložil v momentu blažene nevednosti, v katerem je seveda pomotoma pozabil, da se vse to v kinu Udarnik že dogaja. Da temu navkljub borba z birokratskimi mlini mogoče postaja celo kaj več kot donkihotovstvo, ki meji že na norost, je dal upati programski razpis za leti 2014 in 2015. Ta naj bi končno prinesel dvoletno sofinanciranje.

Kot posmeh našim upom smo od komisije dobili potrditev s pridržkom, kar je praktično pomenilo, da dvoletnega financiranja ne bo, saj bomo morali upravičenost znova dokazovati prihodnje leto. Izplačilo sredstev je ponovno zamujalo, in šele ko je bila ogrožena izvedba letnega kina in smo zaprosili za nujno izplačilo, je julija na račun priteklo nekaj denarja. A največji kavelj nas je čakal za vogalom naslednjega leta. Po birokratskem preigravanju z roki in formo oddajanja poročil za leto 2014 je občinska komisija za razdeljevanje programskih sredstev šele novembra 2015 kljub 27-stranskemu seznamu proramskih enot, izvedenih v 2014, ugotovila, da podoben program v letu 2015 ni izvedljiv. Torej, programa, ki smo ga po 11 mesecih opravljenega dela večinoma že izvedli, ni mogoče izpeljati, so sklenili, nam odklonili financiranje in nam tako za novo leto podarili velik finančni dolg. Pri tem so v ponovitvi

foto: Srđan Trifunović

Dope D.O.D. 2 - Mladininer oder, foto: Nejc Ketiš

Dubioza kolektiv, foto Grega Tanacek

Udarnik na prostem 2011, foto Boštjan Lah

Jimmi Tenor, otvoritev Evropske prestolnice kulture 2012, 13. januar, foto Žan Lebe, Grega Tanacek

momenta blažene nevednosti zavodu pripisali odgovornost, da se digitalizacija ni zgodila, da ni več kinotečnega programa in da se ne dela dovolj na filmskem izobraževanju (kljub članstvu v nacionalnem filmsko-vzgojnem programu) ter promociji kino programa (do takrat smo v letu 2014 našli več kot 500 medijskih objav). Za piko na i so še dodali, da je 27-stransko poročilo o delovanju zavoda »nepopolno, netransparentno in delno zavajajoče«, kar naj bi celo »nazorno« pričalo »o neresnosti prijavitelja, ter povzroča

dvom v njegove dobre namene pri gospodarjenju z obstoječim objektom in prejetimi sredstvi«. Medtem ko je Kinoteka pred letom 2011 za 17 tisočakov izvedla Dneve slovenske kinoteke, naj bi torej mi s 24 tisočaki izvedli njihov program, art kino vsak dan, digitalizirali in vzdrževali dvorano, po možnosti rešili njeno lastništvo, izboljšali promocijo filma in izobraževanje, po vrhu pa skrbeli še za finančno disciplino. Kako naj bi bila ta višja uradniška matematika izvedljiva, za zdaj še ni jasno. Trenutno tečemo

nov krog preigravanj z roki, pravnimi sredstvi in formami, na zgornji tabeli pa je za leto 2015 torej treba dodati ničlo.

Absurdnosti s tem še ni konec. Napadi blažene nevednosti o delovanju mestnega kina Udarnik so se začeli spreminjati v epidemijo. Širijo se med nekdanje udarnike in druge, ki nas kot tatovi časa želijo prepričati, da udarniška petletka sploh ni obstajala. Da je alternativa art kino v multipleksu Kolosej ali v nekdanjem lutkovnem gledališču. Dvomi se celo o tem, da Udarnik je kino in da je program v njem mogoče izvajati. Kot da smo znova leta 2007, ko se je Boštjan Lah ob prekinitvi skoraj stoletne tradicije delovanja mestnih kinodvoran v Mariboru v članku spraševal *Mariborski kino Udarnik umira?*, edino idejo za rešitev pa so tudi takrat odgovorni našli v preselitvi art programa v multipleks.

In zdaj ...

Cleese se je v naslednjih epizodah že naveličal ponavljati celotno stalno frazo Letečega cirkusa Montyja Pythona in se je raje ugriznil v jezik: »And now ...!« V takšni situaciji se je znašel tudi Udarnik. Udarniška vnema, ki je seveda zaradi neprestanega pomanjkanja sredstev za ljudi in produkcijo vedno strmo padala in naraščala, seveda še ni ugasnila. Nekoliko izčrpana in številčno zdesetkana, a z okrepitvami v ozadju, ekipa dela na razvijanju novih načinov stabilnejšega in še uspešnejšega delovanja Udarnika. Še vedno udarniško poprime za vsako delo, tudi – kako simbolično – za čiščenje kloake. A ostala je sama z dolgom in dvorano, ki ni digitalizirana, nima urejenega lastništva in je nihče redno ne vzdržuje, zanjo pa plačuje najemnino in obratovalne stroške. Tudi ideje, ki bi imele potencial za obuditev in nadgradnjo prvotne udarniške zgodbe ter vzpostavitev pravega civilno-umetniškega in izobraževalnega centra z mestnim kinom, še tlijo.